

מבט על, גיליון 996, 29 בנובמבר 2017

האמנם נקודת מפנה בלחימה בטרור ביני?

יורם שוייצר ואופיר וינטר

הפיגוע בעיירה ביר אל-עבד היה הפגנת כוח של 'המדינה האסלאמית', בתקופה בה היא ניגפת בעיראק ובסוריה ומאותגרת על ידי קבוצות טרור מתחרות. הזעזוע וההלם הניכרים במצרים מאז מעלים את השאלה, האם הוא יביא למפנה במדיניות המצרית הכוללת נגד הטרור. על אף האתגר המורכב הניצב בפני מצרים כיום, כמו גם בפני מדינות נוספות במזרח התיכון, חזקה עליה שתוכל לו - מרגע שתחליט כי מדובר במשימה בעלת עדיפות לאומית. מן הראוי שהטרקדיה האנושית והלאומית במצרים תשמש קריאת השכמה למצרים ולידידותיה באזור ובעולם, בטרם תפקודנה אותה התקפות טרור נוספות, אשר לבטח תגענה אם לא תיבלמנה בעודן באבן.

מתקפת הטרור שבוצעה במסגד א-ראוודה בעיירה ביר אל-עבד שבצפון חצי-האי סיני ב-24 בנובמבר, ככל הנראה על ידי פעילי 'מחוז סיני', שלוחת 'המדינה האסלאמית' (דאעש) במצרים, וגרמה למותם של למעלה מ-300 אזרחים ולפציעת יותר ממאה, הייתה הקטלנית ביותר שידעה מצרים מעודה. מעבר לממדי ההרג החריגים, היא הייתה יוצאת דופן גם ביעדה: פעילים סונים סלפים-ג'יהאדיים טבחו במתפללים סונים, הנמנים על המסדר הסופי. הזעזוע וההלם הניכרים במצרים מאז הפיגוע מעלים את השאלה, האם הוא יביא נקודת מפנה במדיניות המצרית הכוללת נגד הטרור, או שמא המשטר המצרי, הנוטה לראות את סיני כחצר האחורית של המדינה, יסתפק בתגובה צבאית שגרתית, קרי הפצצות מהאוויר, תגבור כוחות סמלי והכבדת יד על האוכלוסייה המקומית, הנחשדת בשיתוף פעולה עם פעילי 'מחוז סיני'.

מנקודת מבטו של הארגון, הפיגוע הקשה אמור לשרת שורת מטרות אופרטיביות ורעיוניות: ראשית, הפגנת כוח של 'המדינה האסלאמית', בתקופה בה היא ניגפת בעיראק ובסוריה ומאותגרת על ידי קבוצות טרור מתחרות (במקביל למחוז סיני המזוהה עם 'המדינה האסלאמית' פועלות במצרים ובסיני קבוצות טרור המזוהות עם אל-קאעדה והאחים המוסלמים); שנית, הבכת המשטר המצרי על ידי הצגתו כחסר אונים מול דעת הקהל הפנימית והבינלאומית, והסבת מהלומה נוספת למאמציו לאושש את הכלכלה והתיירות במצרים; שלישית, סגירת חשבונות בין מחוז סיני לבין תושבים מקומיים, המשתפים פעולה עם מאבקו של המשטר בטרור בצפון סיני, והרתעת אוכלוסיות מקומיות נוספות משיתוף פעולה עם קהיר; רביעית, טרפוד ההבנות שהושגו במהלך השנה האחרונה בין המשטר המצרי לחמאס סביב הגברת הפיקוח על גבול עזה-סיני ופתיחת מעבר רפיח; ולבסוף, פגיעה במאמינים מהזרם הסופי, הנתפסים בעיני חלק מארגוני הטרור הסלפים-ג'יהאדיים ככופרים שסטו מהפרשנות הטהרנית ו"הנכונה" של האסלאם הסוני, ושדינם מוות.

בעקבות הדחת הנשיא חוסני מובארכ, וביתר שאת לאחר סילוקו מהנשיאות של איש האחים המוסלמים מוחמד מורסי ב-2013, חצי-האי סיני הפך מוקד לפעילות טרור של קבוצות סלפיות ג'יהאדיות, ובראשן אנצאר בית אל-מקדס, שלאחר הסתפחותה ל'מדינה האסלאמית' שינתה את שמה ל'מחוז סיני' ופעלה בתיאום עמה ובחסותה. התגברות הפיגועים בסיני אילצה את המשטר המצרי לצאת לשורת מבצעים צבאיים נגד הטרור הסלפי-ג'יהאדי. אולם, חרף המאמצים הצבאיים, נמשכו בחצי-האי פיגועי טרור רבים שגרמו אבדות כבדות, בעיקר מקרב כוחות המשטרה והצבא. רוב הפיגועים בוצעו בצפון סיני, לשם ואל מעוז הטרור באזור ג'בל אל-חלאל כונו עיקר מאמצי הכוחות הצבאיים המצריים. בשעה שהמערכה המצרית המתגברת נגד הטרור בסיני הצליחה לפגוע במהלך שנת 2017 בטרוריסטים רבים ובמנהיגים בכירים, וכן הפחיתה את מספר הפיגועים, ההתקפות שיצאו לפועל הפכו ממוקדות וקטלניות יותר. בין הפיגועים שדווחו על ידי השלטונות המצריים בשנה האחרונה היה הרג תשעה השוטרים בינואר באל-עריש ו-26 החיילים ושבעה האזרחים באזור רפיח ביולי, ובנוסף התקפה בספטמבר ממערב לאל-עריש, שגרמה למותם של 18 איש, בהם קצינים בכירים. במקביל, בוצעו גם במצרים גופא התקפות טרור רבות נפגעים בתוככי הערים: באפריל ביצעה 'המדינה האסלאמית' שני פיגועי ההתאבדות בכנסיות בטנטא ובאלכסנדריה, שגרמו למות 49 נוצרים קופטים ופציעתם של למעלה ממאה בני אדם; במאי נרצחו 29 נוצרים קופטים ו-20 נוספים נפצעו בהתקפה של 'המדינה האסלאמית' על אוטובוס, שהיה בדרכו לתפילה בכנסייה מערבית למיניא, ובאוקטובר נהרגו במארב המיוחס לגורמי טרור אסלאמיסטים (שכלל הידוע אינם מזוהים עם 'המדינה האסלאמית') בכביש 'אל-ואחאת' בדרך לגיזה 16 שוטרים על פי דיווחי השלטונות וכ-50 על פי דיווחים ממקורות אחרים.

עתה, משנוספו עוד כשלוש מאות הרוגים למניין הנפגעים מהטרור, נראה כי על מצרים לבצע שידוד מערכות כולל בלחימה בטרור בכלל, ובסיני בפרט. יש צורך דחוף בארגון מחדש בקרב גורמי הביטחון המצריים, בהידוק התיאום ובהגברת שיתוף הפעולה בין המודיעין הצבאי, האחראי לפעולות בסיני, לבין שאר גופי הביטחון המצריים, ובנוסף בהקצאת כוחות עילית ייעודיים לגזרת סיני.

המערכה נגד הטרור, כפי שלמדו על בשרם בדרך הקשה ארצות הברית בעקבות מתקפת ה-11 בספטמבר 2001, צרפת בעקבות המתקפה רבת הנפגעים שבוצעה בפריז בנובמבר 2015, ואפילו ישראל, בעקבות מתקפות המתאבדים שבוצעו בזמן האנתיפאדה השנייה בשנים 2001 – 2005, מחייבת תיאום, שיתוף פעולה מרבי והסרת מחיצות ביורוקרטיות, בין כל שירותי הביטחון. זהו תנאי הכרחי. הרכיב המהותי השני בשיפור היעילות הוא השגת מודיעין איכותי ומדויק. מודיעין כזה מאפשר פגיעה ממוקדת בגורמים המתכננים, המסייעים והמבצעים של הטרור, ויצירת בידול בין הטרוריסטים לכלל האוכלוסייה. בידול זה חיוני על מנת להפחית מוטיבציה לשיתוף פעולה בין הסביבה האזרחית לבין הטרוריסטים ולעודד את האוכלוסייה המקומית לסייע באופן פעיל לשלטונות במלחמה בטרור. ואכן, שיתופם של השבטים בסיני במערכה, שכבר החל בשטח, חייב להתרחב, שכן הוא עשוי לשפר את היקף ואיכות המודיעין. הפיגוע האחרון, שמרבית קורבנותיו הם מקרב בני שבט הסווארכה,

מהווה הזדמנות לרתום את אנשי שבט זה ביתר שאת למערכה נגד מחוז סיני, לצד שאר השבטים.

ההתמודדות עם הטרור התוקף את אזרחי מצרים ראויה להוות משימה לאומית מצרית ממדרגה ראשונה. אולם, כפי שהצהיר הנשיא א-סיסי בנאום מיוחד שנשא לאחר הפיגוע, המערכה נגד הטרור בסיני אינה בעייתה של מצרים בלבד. חלק ניכר מהטרוריסטים, בפרט בצפון סיני, רואים עצמם משויכים ל'מדינה האסלאמית', המהווה איום בינלאומי. אזור צפון סיני הוא כיום אחת מהחזיתות הבערות ביותר במאבק העולמי ב'מדינה האסלאמית', בפרט לאחר תבוסתה הצבאית בעיראק ובסוריה. ברור כי 'המדינה האסלאמית' ותומכיה שואפים להמשיך במערכה במקומות שונים בעולם, בהם גם מצרים. על כן, חיוני כי מצרים תזכה לסיוע מוגבר מצד השותפים למאבק העולמי בטרור הסלפי-ג'האדי. לא יהיה די בתמיכה אמריקנית המתמצה בציוצים של הנשיא טראמפ בטוויטר, אלא נדרשת הירתמות אמריקנית להענקת סיוע מהותי, בין היתר באספקת אמצעי לחימה ומודיעין ומתן יעוץ מבצעי ומודיעיני, המתבסס על ניסיונה של ארצות הברית בלחימה נגד 'המדינה האסלאמית' בזירות אחרות. מצרים הגאה, צריכה מצדה גם היא לגלות פתיחות לקבלת סיוע כזה. ישראל, השותפה למדינות רבות בתרומה מודיעינית ואחרת במלחמה בטרור, עשויה גם היא לתרום למצרים אף מעבר לסיועה כיום במאבק באויב המשותף לשתי המדינות. הבסת שלוחת 'המדינה האסלאמית' בסיני חיונית עתה לא פחות מאשר בזמן ש'המדינה האסלאמית' הייתה בשיא כוחה, שכן כוונתה המוצהרת להתבסס מחדש במזרח התיכון נסמכת על שותפים מקומיים, דוגמת 'מחוז סיני'.

יתר על כן, על מצרים וידידותיה בקהילה הבינלאומית ללוות את המאמץ הצבאי והמודיעיני במלחמה בטרור בסיני גם בהשקעה אסטרטגית, יסודית וארוכת טווח, בפיתוח הכלכלה והתשתיות האזרחיות בסיני. השקעה זו עשויה להוות תמריץ לאוכלוסייה המקומית, שהוזנחה במשך שנים, להתייצב לצד המדינה והמשטר. למערכה הכלכלית בצפון סיני צריכה להתלוות גם מערכה משפטית, חינוכית ורעיונית אינטנסיבית ואמיצה נגד פרשנויות אסלאמיות רדיקליות. הצלחת המשטר בגיוס שיתוף הפעולה מצד התושבים המקומיים מול תשתית הטרור בסיני תקבע את הצלחתה של מצרים בהכרעת המערכה נגד 'המדינה האסלאמית' ושותפיה. היערכות זו חייבת לתת מענה דומה לניכור הקיים כלפי המשטר המרכזי גם בחלקים אחרים של מצרים. הגיוני מקיר לקיר לפיגוע - החל ב'ג'מאעת ג'ונד אל-אסלאם' המזוהה עם אל-קאעדה, דרך האחים המוסלמים ותנועות המקורבות להם מבחינה אידאולוגית דוגמת 'חסם' וחמאס, וכלה במדינות התומכות באסלאם הפוליטי ובראשן קטר וטורקיה - מעיד על כך הוא נתפס כחציית "קו אדום". יריבי המשטר המצרי ביקשו להתנער בפני הציבור המצרי והקהילה הבינלאומית מכל זיהוי עם הפגיעה באזרחים חפים מפשע, לא כל שכן מתפללים סונים מוסלמים. שעת השבר מעניקה, אפוא, למשטר המצרי לגיטימציה פנימית וחיצונית - שכמוה לא הייתה לו בעבר - לערוך את שידוד המערכות הנדרש.

למצרים מסורת ארוכת שנים ויכולות מוכחות בתחום הלוחמה בטרור. היא כבר הצליחה להתגבר בשלהי שנות התשעים על איומים חמורים מצד ארגונים אסלאמיים קיצוניים ולמגרם. על אף האתגר המורכב הניצב בפניה כיום, כמו גם בפני מדינות נוספות במזרח

התיכון, חזקה עליה שתוכל לו, מרגע שתחליט כי מדובר במשימה בעלת עדיפות לאומית, תגייס לשם קידומה את המשאבים הנדרשים, תבצע את ההתאמות הארגוניות החיוניות, תקצה את היחידות המתאימות, תנקוט את הצעדים הכלכליים-חברתיים המתבקשים ותיפתח לסיוע הבינלאומי הנחוץ. מן הראוי שהטרגדיה האנושית והלאומית במצרים תשמש קריאת השכמה למצרים ולידידותיה באזור ובעולם, בטרם תפקודנה אותה התקפות טרור נוספות, אשר לבטח תגענה אם לא תיבלמנה בעודן באבן.